

Återträffar efter avslutad Hanenutbildning - ett sätt att kvarhålla de positiva effekterna

Verksamhet:	Barn- och ungdomshabiliteringen Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne
Projektansvarig enhetschef:	Elisabeth Hallberg
Projektets medarbetare:	Logoped Sofia Davidsson Sofia Davidsson@skane.se
Handledare vid FoU-enheten:	Forsknings- och utvecklingsledare, med dr Pernille Holck FoU-enheten, Region Skåne
Utgivning:	Maj 2012
ISBN:	978-91-7261-236-5
Layout:	Ulla Götesson

FoU-enheten strävar efter att publicera rapporter av hög kvalitet i ett kortfattat format. Syftet är att öka tillgängligheten och användningen av den kunskap som utvecklats inom vår förvaltning. Det finns alltid möjlighet att kontakta oss på FoU-enheten för att få ytterligare information.

Läs mer på vår hemsida www.skane.se/habilitering/fou

© Habilitering & Hjälpmedel, Region Skåne

Sammanfattning

Syftet med denna rapport har varit att pröva ett arbetssätt för att bibehålla och utveckla föräldrautbildningen Hanens goda effekter. Det har gjorts genom att erbjuda föräldrar som tidigare gått Hanenutbildningen på Barn- och ungdomshabiliteringen i Helsingborg att delta i en återträff. Återträffen innehöll en repetition av kursen samt diskussion. Samtliga föräldrar var positiva i sin utvärdering av återträffen och ville fortsätta med detta arbetssätt.

Innehållsförteckning

Förord	5
Bakgrund	6
Syfte	6
Metod	7
Resultat	7
Diskussion	8
Slutsatser	9
Implementering	9
Referenser	10
Bilaga 1	11
Bilaga 2	12

Förord

Habiliterings- och hjälpmedelsförvaltningens vision är att stärka ett gott liv utifrån egna val. Vi ska med professionella insatser göra livet mera möjligt för barn, ungdomar och vuxna med varaktig funktionsnedsättning. I samarbetet mellan forsknings- och utvecklingsenheten och verksamheterna sker en ständig granskning av rådande metoder och prövning av nya för att kontinuerligt förbättra kvaliteten i olika habiliteringsinsatser.

Forsknings- och utvecklingsenheten har ansvar för att driva och utveckla kunskap utifrån det kunskapsbehov som finns inom förvaltningen, allt i enlighet med uppdraget: utveckla ny kunskap inom habiliterings- och hjälpmedelsområdet, sprida kunskap om funktionsnedsättning, skapa en kultur av kritiskt och vetenskapligt tänkande, stimulera och stödja systematisk kunskaps- och kompetensutveckling.

Dessa olika delar i uppdraget kombineras i de forsknings- och utvecklingsarbeten som genomförs och redovisas som FoU-rapporter. De utgår från en frågeställning i praktiken, som relateras till aktuell forskning och erfarenhet och leder vidare till en studie på vetenskaplig grund. En viktig del i arbetena är att visa hur resultaten kan användas och kommuniceras i verksamheten för att på så sätt bidra till kunskapsutvecklingen.

För medarbetaren innebär arbetet en utveckling av det kritiska tänkandet. Den praktiska erfarenheten värderas gentemot generell kunskap/forskning och förståelsen för praktiken växer. För kunskapsområdet habilitering, rehabilitering och hjälpmedel innebär varje rapport ett bidrag till evidensbaserad praktik.

I detta arbete har föräldrar som tidigare gått en Hanenkurs erbjudits att delta i en återträff, för att på så sätt få en möjlighet till att upprätthålla effekten av kursen genom en kort repetition samt diskussioner med kursledare och andra kursdeltagare. Författare till rapporten är Sofia Davidsson, logoped vid Barn- och ungdomshabiliteringen i Helsingborg, Habilitering & Hjälpmedel (H&H). Handledare har varit logoped och med dr Pernille Holck, forsknings- och utvecklingsledare vid FoU-enheten H&H. Processen har även fått stöd av enhetschef Elisabeth Hallberg.

Malmö i Maj 2012

Kerstin Liljedahl
Leg psykolog, fil dr
Forsknings- och utvecklingschef

Bakgrund

Denna rapport har sin utgångspunkt i rapporten ”Tidiga kommunikations- och språkinsatser till förskolebarn inom barnhabilitering” av Blomgren, Breivik, Eberhart, Forsberg, Nilsson och Nolemo (2011). I den granskades evidens med avseende på insatser till barn 0-6 år med funktionsnedsättning där förväntade eller konstaterade kommunikationssvårigheter föreligger. Enligt rapporten bör barn på tidig kommunikativ nivå (motsvarande språklig utvecklingsålder under två år) få habiliteringsinsatser som innefattar ”en kombination av indirekta och direkta insatser erbjudna under ett längre tidsperspektiv och/eller med regelbunden uppföljning.” Bland de indirekta insatserna rekommenderas utbildning till föräldrar i kommunikation och responsiv kommunikationsstil, där föräldrarna bl.a. lär sig. att (a) följa barnets intresse och ledning, (b) bygga upp samspel i lekrutiner och (c) invänta sitt barn.

I överensstämmelse med rekommendationerna i nämnda rapport ges i Barn- och ungdomshabiliteringen föräldrautbildningen Hanen ITTT (It Takes Two to Talk; för mer information om Hanenprogrammet se FoU-rapport 1/2006). I korthet är syftet med Hanenutbildningen att föräldrarna ska förstå sin egen viktiga roll i barnets tidiga språkutveckling. Vidare lär sig föräldrarna hur språk och kommunikation utvecklas, vikten av icke-verbal kommunikation samt hur de själva kan utveckla en mer responsiv kommunikationsstil. En responsiv kommunikationsstil karaktäriseras av att samtalspartnern uppmärksammar, inväntar och ger respons på barnets kommunikation, samt följer och kommunicerar utifrån barnets intresse och fokus. Responsen kan både vara icke-språklig och språklig. Under Hanenutbildningen går kursledarna igenom en mängd strategier för att uppnå dessa mål.

I de fall långtidsuppföljningar av liknande tidiga föräldrainterventioner gjorts har det visat sig att effekterna inte alltid kvarstår och att skillnaderna mellan studie- och kontrollgrupp minskat (Blomgren m.fl. 2011). T.ex. visade Warren, Fey, Finestack, Brady, Bredin-Oja och Fleming (2008) i en uppföljningsstudie sex respektive 12 månader efter avslutad utbildning/intervention att effekterna på såväl barnets språkutveckling som föräldrarnas responsiva kommunikationsstil inte längre var signifikant positiva. Författarna föreslår förlängd intervention och utbildning för att eventuellt kunna förlänga den positiva effekten.

Mer forskning behövs, men Warren m.fl. (2008) och Blomgren m.fl. (2011) gör ett antagande om att det alltså inte räcker med en kvalitativ intervention utan att denna behöver följas upp efter en tid. Detta skulle kunna göras med ett erbjudande om en repetition eller s.k. booster-insats för att den positiva effekten ska hålla i sig.

Syfte

Syftet med arbetet är att prova ett arbetssätt som ger föräldrarna en kort repetition av Hanenutbildningen för att på så vis försöka kvarhålla utbildningens positiva effekter.

Metod

Samtliga kursdeltagare i Hanenutbildningarna 2010 och 2011, dvs. föräldrar till nio barn, bjöds in till en återträff (bilaga 1). Samtliga tackade ja. Ett föräldrapar lämnade dock senare återbud pga. sjukdom. Tre föräldrapar hade gått Hanenutbildningen under 2010 och ytterligare sex föräldrapar gick utbildningen våren 2011.

Föräldrarna fick i inbjudan också en checklista över barnets kommunikations- och språkutveckling att fylla i som en förberedelse inför återträffen. Denna checklista används kontinuerligt under Hanenutbildningen och syftar till att göra föräldrarna medvetna om vilken språklig nivå (impresivt och expressivt) barnet befinner sig på, och var således välkänd för föräldrarna. Syftet med att på nytt aktualisera den var dels att göra barnets språkutveckling över tid tydlig för föräldrarna, dels att kunna repetera strategier utifrån den aktuella språkliga nivån.

Vid återträffen gavs en repetition av samtliga Hanenstrategier. Varje förälder fick råd om vilka strategier som var mest gynnsamma på den språkliga/kommunikativa nivå de själva beskrivit avseende sitt barn. Det fanns också utrymme för föräldrarna att delge varandra erfarenheter och tips. Samtliga barn hade utvecklats språkligt sedan Hanenutbildningen vilket gav en positiv vinkling på diskussionen.

Mot slutet av återträffen fick föräldrarna fylla i en utvärdering (bilaga 2). Denna utvärdering innehöll frågor både gällande den Hanenkurs de gått tidigare och frågor gällande den aktuella återträffen. De fick svara på frågor om vad de haft för nytta av Hanenutbildningen, om de på egen hand hade kunnat fortsätta med strategierna och på så vis hålla kunskapen vid liv, och om de önskade uppföljnings-tillfällen kontinuerligt.

Resultat

Nedan redovisas föräldrarnas svar på utvärderingen efter återträffen (bilaga 2).

Vad har du haft mest nytta av med Hanenutbildningen?

- ”Jag pratar inte lika fort, säger mindre, väntar in, turtagning”
- ”Jag är mer uppmärksam, och mer aktiv vid lek tillsammans med mitt barn”
- ”Att stanna upp och se vad mitt barn är intresserad av och utveckla detta – har gett respons från mitt barn”
- ”Jag väntar in mitt barn mer, låter henne ta initiativ till saker”
- ”Observerar, väntar och lyssnar på mitt barn, är på barnets nivå, ansikte mot ansikte, pratar lugnt, låter barnet leda”
- ”Jag sänker tempot och kortar ner meningarna, jag har fått förståelse för att utvecklingen inte går att jäkta fram”
- ”Jag har blivit medveten om hur viktigt det är att vara närvarande och sänka tempot i all kommunikation med mitt barn”
- ”Jag kan hjälpa mitt barn bättre, jag använder mer specifik benämning, jag ger barnet mer tid att kommunicera”

Föräldrarnas svar visar att de haft stor nytta av de strategier som de fick lära sig under Hanenutbildningen. De gav konkreta exempel på förändringar i sitt eget beteende som de hade tillämpat. Den mest användbara strategin verkar vara att observera, vänta och lyssna på sitt barn (att ”OWLa”, från engelskans Observe, Wait, Listen).

Har du fortsatt med strategierna och kunnat hålla kunskapen vid liv?

- ”Jag har fortsatt med strategierna, de sitter i”
- ”Ja, utan att tänka på det, det kommer naturligt i vardagen”
- ”Det har gått i perioder”
- ”Både medvetet och omedvetet finns dessa strategier i huvudet och jag tillämpar dem vid behov”
- ”Många av dessa strategier sitter i ”ryggmärgen” och används frekvent”
- ”Inget uttalat, de ingår automatiskt i vardagen”
- ”Ja, kursen gav en grundplåt som jag sedan använt utan att medvetet tänka på det”
- ”Jag tror att det har blivit mer omedvetet, men att jag ändå ändrat mitt grundläggande bemötande av mitt barn”.

Samtliga föräldrar uppgav att de kom ihåg och använde delar av de strategier som de lärde sig under Hanenutbildningen. Deras svar tyder på att kunskapen har blivit ett förhållningssätt till barnen och något som de tillämpar både medvetet och omedvetet.

Önskar du fler uppföljningstillfällen?

- ”Ja, någon gång om året”
- ”Ja, återträffen ger repetition och friskar upp minnet”
- ”Det är positivt att träffas och följa upp hur det går”
- ”Bra att bekräfta och se att man är på rätt väg”
- ”Kul att se sitt barns utveckling på checklisten”
- ”Gärna, det är alltid bra med uppträffning”
- ”Ja, det är nyttigt att få repetition”
- ”Ja, kanske en gång per termin eller år”

Utvärderingen ger tydligt svar på att återträffar är önskvärda från föräldrarna. Det kom även upp förslag om att ge barnens förskolepersonal liknande utbildning, samt att ha återträffar tillsammans med barnen för att se hur strategierna används i det ”verkliga livet”.

Diskussion

Resultaten visar att föräldrarna tycker sig kunnat hålla kunskapen vid liv relativt bra på egen hand, vilket inte ligger i linje med resultaten hos Warren m.fl. (2008). Det är dock viktigt att notera att utvärderingarna endast bygger på föräldrarnas egna upplevelser och alltså inte är en professionell bedömning. Detta gäller både föräldrarnas användning av strategier samt beskrivningen av barnens språkutveckling.

En hypotes grundad på tidigare erfarenheter av Hanenkurser är att föräldrarna fortlöpande behöver kunskap om hur de stimulerar sitt barns språkutveckling. Eftersom de strategier som lärs ut anpassas efter den aktuella språkutvecklingen förändras råden över tid, efterhand som barnens språk utvecklas. Denna hypotes kan eventuellt stödas av att föräldrarna uppger att de önskar återträffar.

För att ytterligare förstärka utbildningens effekt skulle även aktuell förskolepersonal kunna erbjudas delar av utbildningen. Detta skulle kunna gå till så att de bjöds in till ett eget kurstillfälle och fick en kort version av de mest användbara strategierna. Detta skulle troligen även underlätta det framtida gemensamma arbetet med familjerna och förskolepersonalen, t.ex. vid målsättning och handlingsplaner kring kommunikation.

Med tanke på rekommendationerna att barn på tidig kommunikativ nivå bör få habiliteringsinsatser som bl.a. innefattar Hanen (Blomgren m.fl. 2008) är det viktigt att arbeta för att alla dessa barn erbjuds denna utbildning. Det är också önskvärt att så mycket personal på habiliteringen som möjligt är insatt i Hanen för att kunna förbereda föräldrarna på att Hanen är en insats som kommer att erbjudas framöver.

Eftersom Hanenutbildningen är relativt tidskrävande för både föräldrar och personal bör Barn- och ungdomshabiliteringen arbeta för att även efter kursens genomförande utöka föräldrarnas kunskaper och utveckla de positiva effekterna på barnens språkutveckling. För att detta ske krävs att den personal som är aktuell kring målsättning gällande kommunikation är insatt i vad Hanen handlar om. Förslagsvis skulle fler logopedier behöva bli certifierade i Hanen, för att kunna hålla kurser och för att kunna bibehålla kunskapen hos de föräldrar som gått utbildningen på annan ort.

Slutsatser

Resultaten tyder på att det finns ett intresse hos föräldrar som gått Hanenutbildningen att bli inbjudna till en återträff. Detta hjälper föräldrarna att upprätthålla kunskapen om hur de stöttar sitt barns språkliga utveckling och skulle förslagsvis göras en gång per termin eller år.

Implementering

Att hålla återträffar, liknande det arbetssätt som utprovats i denna rapport, är ett arbetssätt som troligtvis skulle kunna fungera på fler ställen än på Helsingborgs habilitering. En återträff bidrar till att kunskapen hålls levande såväl för föräldrar som personal på habiliteringen. Eftersom en Hanenutbildning utmynnar i mål kring kommunikation är det viktigt att då dessa följs upp, alternativt då nya mål formuleras, även ge förslag på lämpliga strategier i handlingsplanen.

Det är viktigt att sprida information och kunskap om Hanen för medarbetare på habiliteringen. Eftersom det inte finns Hanencertifierade logopedier på alla enheter idag behövs information särskilt på dessa enheter. Detta behövs inte minst för att de mål och handlingsplaner som sätts avseende kommunikation för barn vars föräldrar går Hanenutbildning på annan habilitering än sin hemhabilitering ska kunna följas upp på ett bra sätt. Om all habiliteringspersonal, åtminstone alla logopedier, är väl insatta i vad Hanen innebär är det också lättare att uppmana familjer att gå utbildningen på annan ort.

Referenser

Blomgren A., Breivik R., Eberhart B., Forsberg J., Nilsson L. & Nolemo M. (2011). *Tidiga kommunikations- och språkinsatser till förskolebarn inom barnhabilitering*. Föreningen Sveriges Habiliteringschefer, www.habiliteringschefer.se

FoU-rapport 1/2006 *Hanen föräldraprogram – en utvärdering*. Av Holck, P. FoU-enheten, Habilitering och Hjälpmedel, Region Skåne.

Warren, S.F., Fey, M.E., Finestack, L.H., Brady, N.C., Bredin-Oja, S.L. & Fleming, K.K. (2008). A randomized Trial of Longitudinal Effects of Low-Intensity Responsivity Education / Prelinguistic Milieu Teaching. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 51, 451-470.

Bästa föräldrar

Ni är varmt välkomna till ”Hanen-återträff”

Bakgrunden till denna träff är att jag under hösten håller på med ett mindre projekt inom min tjänst här på Barnhabiliteringen. Jag har fått möjlighet genom Forsknings- och Utvecklingsenheten (FOU), att fördjupa mig inom ett angeläget område.

Jag tror själv mycket på föräldrautbildningen Hanen, och har genom litteraturstudier blivit bekräftad i att Hanen ger god effekt. I studier har man bl.a. sett att Hanen ger positiva resultat på barnets språkutveckling och att föräldern ökar sin förmåga att anpassa kommunikationen till barnet.

Däremot har man genom långtidsuppföljningar sett att effekterna av en Hanenutbildning inte alltid kvarstår över tid. Man tror därför att en uppföljning av Hanen kan förlänga de positiva effekterna.

Det är det jag erbjuder er nu, genom en återträff, då vi tillsammans kommer att diskutera hur långt era barn har kommit i sin språkutveckling, samt repetera vilka strategier som är bra för er att använda nu, för att främja fortsatt språkutveckling.

För att ni ska kunna förbereda er lite skickar jag med ”checklistan” (”My Child’s stage of communication development”). Jag tror att ni känner igen den från kursen. Fyll gärna i den i lugn och ro hemma.

Om ni har kvar den gamla checklistan hemma vill jag gärna att ni tar med den till vår träff.

Varmt välkomna den 28 november kl. 15.30 – 18.00!!

Ni bjuds på fika☺

**Ring mig och meddela om ni kan komma eller inte,
senast den 24 oktober.**

Med vänliga hälsningar:

Sofia Davidsson
Logoped, kursledare

Specialpedagog Britt- Marie Sjölander kommer också att delta.

Hanenåterträff 2011-12-07

- Vad har du/ni haft mest nytta av med Hanenutbildningen?

Beskriv kort, ge gärna några exempel.

- Hur har du/ni fortsatt med strategierna?
- Ser du/ni att strategierna och ”tänket” i Hanen genomsyrar övrigt habiliteringsarbete?

I så fall hur, eller varför inte?

- Har du/ni själva kunnat hålla kunskapen vid liv?

Om inte hur hade du/ni önskat att det i stället skulle göras?

- Önskar du/ni fler uppföljningstillfällen, liknande dagens träff, eller annorlunda?

Beskriv

Tack för din medverkan!